

PAPER DETAILS

TITLE: ICRA VE FASIL MEKÂNI OLARAK ÂSIK KAHVEHANELERİ: ANKARA ÂSIKLAR GÖNÜL
KONAGI

AUTHORS: Onur Açıkıldiz

PAGES: 81-104

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3992083>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Onur AÇIKYILDIZ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üni.
Sosyal Bilimler Enst.
Türk Halk Edebiyatı ABD.
Yüksek Lisans Öğr.

onuracikyildiz@outlook.com

0009-0003-5554-2085

10.56387/ahbvedebiyat.1498125

Gönderim Tarihi: 08.06.2024

Kabul Tarihi: 08.11.2024

*Alıntı: AÇIKYILDIZ, O. (2024)
“İcra ve Fasıl Mekânı Olarak Âşık
Kahvehaneleri: Ankara Âşıklar
Gönül Konağı”. AHBVÜ Edebiyat
Fakültesi Dergisi, (11), 81-104.*

İCRA VE FASIL MEKÂNİ OLARAK ÂŞIK KAHVEHANELERİ: ANKARA ÂŞIKLAR GÖNÜL KONAĞI

ÖZ: Sosyalleşme ve eğlence mekânı gibi gündelik pratik ve kamusal mekân işlevlerine sahip, sosyal yaşamın temel kurumlarından biri ve bir toplumsal buluşma mekânı olan kahvehanelerin, Türk kültürünün yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasında önemi büyüktür. Sözlü geleneği yaratma ve icra mekânı olarak da önem kazanan kahvehaneler bu geleneği günümüzde de devam ettirmektedir. Bu çalışmanın konusu Ankara’da âşıklık geleneğinin yaşatıldığı kahvehanelerden biri olan Âşıklar Gönül Konağı’dır. 2009 yılında, Kars’tan Ankara’ya göç etmiş Âşık Veysel Yıldız tarafından Sincan’da kurulan ve günümüzde Âşık Veysel Yıldız ve Orhan Yıldız tarafından işletilen bu kahvehanenin âşıklık icra mekânı olarak işlevini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada, öncelikli olarak geleneksel âşık fasılları ve Âşıklar Gönül Konağı’nda düzenlenen fasıllar hakkında bilgi verilmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi Âşık geleneği açısından önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızda ele aldığımız Âşıklar Gönül Konağı’nın kurucusunun, icracılarının çoğunun ve katılımcılarının da tamamıyla bu bölgeden olmalarından dolayı bu çalışmada özellikle Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki âşık geleneğine odaklanılmıştır. Daha sonra geleneksel âşık fasılları ile Âşıklar Gönül Konağı’nda düzenlenen fasıllar mukayese edilerek, Âşıklar Gönül Konağı’nın geleneği temsil yapısı değerlendirilmiştir. Çalışmada etnografik araştırma yöntemiyle veriler derlenmiş, kahvehanenin işletmecisi Âşık Veysel Yıldız ve mekânda icracı olan Âşık Paşa Susanoğlu, Âşık Şemsettin Güneş ve Âşık Mehmet Şirin ile bir ay boyunca görüşme yapılarak bilgiler derlenmiş ve belirli aralıklarla kahvehanede düzenlenen fasıllara iştirak edilerek gizlenmemiş katılımcı gözlemler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda Âşıklar Gönül Konağı’nın geleneksel Doğu Anadolu âşık fasıllarını birtakım değişiklikler ile günümüzde yaşatmaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşık, Âşık Kahvehaneleri, Kültür, İcra, Bağlam, İşlev, Ankara.

COFFEEHOUSES AS THE PERFORMANCE VENUE OF MINSTRELS: MINSTRELS HEART MANSION

ABSTRACT: Coffeehouses, as fundamental institutions of social life and a social meeting place with daily practice and public space functions such as socialisation and entertainment, play an important role in preserving and transmitting Turkish culture to future generations. Coffeehouses, which have gained importance as places for the creation and performance of oral tradition, continue this tradition today. This study focuses on Âşıklar Gönül Konağı (Minstrels Heart Mansion), one of the coffeehouses in Ankara, established in 2009 in Sincan by Minstrel Veysel Yıldız, who immigrated to Ankara from Kars, and is currently maintained by Minstrel Veysel Yıldız and Orhan Yıldız. The study aims to determine the function of the mansion as a venue for minstrel performances. The essay will initially provide information on traditional minstrel fasils and those organised in Âşıklar Gönül Konağı. It will then focus on the minstrel tradition in Turkey’s Eastern Anatolia Region, which is an important place in terms of minstrel tradition and where the founder, performers, and participants of the Âşıklar Gönül Konağı are all from. Then, the Âşıklar Gönül Konağı representation structure will be examined by comparing traditional minstrel fasils to those organised at the mansion. In the study, data were compiled by ethnographic research methodologies based on semi-structured questions. Information was gathered through interviews with the coffeehouse owner, Minstrel Veysel Yıldız, performers Minstrel Paşa Susanoğlu, Minstrel Şemsettin Güneş and Minstrel Mehmet Şirin. Participant observations were also conducted by attending fasils during a month held at regular intervals.

Keywords: Minstrel, Minstrel Coffeehouses, Culture, Performance, Context, Function, Ankara.

Giriş

Sosyalleşme ve eğlence mekânı gibi gündelik pratik ve kamusal mekân işlevlerine sahip kahvehaneler ortaya çıktıkları zamandan itibaren Türk sosyokültürel hayatının yaşatıldığı yerler olarak varlık göstermektedir. Günümüzde ekseriyetle oyun ve yeme-içme maksadıyla kullanılan kahvehanelerin geçmişte bu işlevlerinin yanı sıra halk edebiyatı ürünlerinin icra edildiği mekânlardan biri olma hüviyetine sahip olduğu bilinmektedir.

Yaklaşık beş yüz yıllık bir geçmişe sahip olan kahve ve kahvehaneler günümüze kadar gelebilmiş önemli kültürel olgular arasında yer almaktadır. Aynı zamanda bu ikili beraberinde yeni kültürel olguların ortaya çıkmasına ve yayılmasına imkân sağlamıştır (Durmaz, 2020: 111). Bahsedilen kültürel olgulardan biri de kahvehane etrafında teşekkül eden âşıklık geleneğidir.

Anadolu sahasında, 15. yüzyıldan itibaren takip edebildiğimiz âşık edebiyatının geçmişini yazılı kaynakların yetersizliği nedeniyle tam olarak tayin edebilmek oldukça güçtür. Bazı araştırmacılar bu geleneğin 13. yüzyılda ortaya çıktığını ileri sürerken (Alptekin-Sakaoğlu, 2006: 17-22) bazı araştırmacılar âşıklık geleneğinin kahvehane kültürü çerçevesinde şekillendiğini ve 16. yüzyıl ve 17. yüzyılın ilk çeyreğinde oluşup yaygınlık kazandığını kabul etmektedir (Balkaya, 2013: 883; Çobanoğlu, 2007: 34). Osmanlı İmparatorluğu'nda Halepli Hakem ve Şamlı Şems'in İstanbul Tahtakale'de açmış olduğu kahvehaneyle kahve ve kahvehane kültürünün gelişmeye başladığı söylenilebilir (Taşlıova, 2006: 179). Bu ilk kahvehanelerin ardından gerçek şeklini alan ve güncel olarak bilinen manada ilk kahvehaneler ise I. Ahmet'in hükümdarlığının sonlarına yakın 1615 tarihinde Halıcılar Köşkünde açılmıştır (Ünver, 1963: 44). 16. yüzyıldan itibaren şairname, cönk ve mecmualar gibi yazılı kaynaklarda âşık geleneği rahatlıkla takip edilebilmektedir. Bu kaynaklar sayesinde âşık geleneğinin en parlak döneminin 17. yüzyıl olduğu anlaşılmaktadır (Kardaş, 2019: 38).

Âşık geleneği anlatıcı, dinleyici, metin ve icra mekânının birlikteliğinden meydana gelmektedir. Âşıklar, yaşadıkları coğrafyada toplumun sözcüsü olarak şiirlerini toplum karşısında irticalen, saz eşliğinde icra etmişlerdir (Oğuz, 1997: 2-9). Geleneksel olarak âşıklar; bey saraylarında, kent divanlarında, köy odalarında, evlerde, düğünlerde, şenliklerde, panayırarda ve törenlerde icra yapmaktaydılar. Bu mekânların yanı sıra âşıkların başlıca icra mekânını kahvehaneler oluşturmaktadır (Kardaş, 2019: 44).

Çok yönlü işlevlere sahip kahvehaneler, mahalle sakinlerinin sokak kültürünü tanımalarına, toplumsal paylaşımların yaşanmasına ve sosyal birlikteliğin oluşmasına ve toplumsal hafızanın gelişmesine katkı sağlamıştır (Aktaş, 2011: 61). Günümüzde sohbet ve oyun amaçlı kullanılan kahvehaneler, toplumsal, siyasi ve kültürel konuların da tartışıldığı ve edebî faaliyetlerin gerçekleştirildiği mekânlar olarak da önemliydi (Kömeçoğlu, 2009: 51). Geçmiş dönemlerde halk edebiyatı ürünlerinin icra edildiği ve folklorun eğitim işlevinin de ön planda olduğu sosyal ortamlar olarak da varlıklarını sürdürmekteydi (Taşlıova, 2006: 180). Ayşe Duvarcı'ya (2012: 80) göre âşıklar, oluşan bu yeni mekânlarda belirli aralıklarla fasıllar düzenlemiş ve düzenlenen bu fasıllara halk tarafından rağbet gösterilmiştir. Bu sebeple belli başlı kahvehanelerde sadece âşıklar yer almaya başlamıştır. Oluşan bu yeni mekân beraberinde âşık edebiyatının kahvehane çevresinde bağımsız bir gelenek olarak varlık göstermesine imkân sağlamıştır.

Kahvehanelerin Anadolu sahasında görülmeye başlaması ve beraberinde çeşitli kültürel olguların oluşmasına ve yayılmasına olanak sağlaması, kahvehaneleri halkbilimi içinde önemli kılmaktadır. Bu sebeple çalışmamızda, Kars'tan Ankara'ya göç etmiş Âşık Veysel Yıldız tarafından 2009 yılında Sincan'da kurulan ve günümüzde Âşık Veysel Yıldız ve Orhan Yıldız tarafından işletilen Âşıklar Gönül Konağı'nın geleneksel âşık icra mekânı olarak işlevini tespit etmek amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda etnografik araştırma yöntemiyle veriler derlenmiş, kahvehanenin işletmecisi Âşık Veysel Yıldız ve mekânda icracı olan Âşık Paşa Susanoğlu, Âşık Şemsettin Güneş ve Âşık Mehmet Şirin ile bir ay boyunca görüşme yapılmış, yarı yapılandırılmış sorularla bilgiler

derlenmiş ve belirli aralıklarla kahvehanede düzenlenen fasıllara iştirak edilerek gizlenmemiş katılımcı gözlemler gerçekleştirilmiştir.

1. Doğu Anadolu'da Geleneksel Âşık Fasılları

Kahvehaneler, âşık icralarının fasıl biçimlerinin de şekillendiği yerlerdir. Hiç şüphesiz âşıklarca belli bir sistem dâhilinde icra edilen “fasıllar”, geleneğin dinamik bir yapıya bürünerek günümüze kadar gelmesinde en önemli mecrayı teşkil etmektedir (Köprülü, 2004: 122). Ancak her bölge için aynı düzenden bahsedilemez. Fasıllar, bölgeden bölgeye göre belli başlı değişiklikler göstermektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde belirli bir dinleyici kitlesi karşısında düzenlenen âşık fasıllarının “Divan/Divanî” ile başladığı, daha sonra “Hoşlama” (selamlama), “Hatırlatma” (canlandırma) ve “Tekellüm” (tekerleme) başlıkları altında belirli bir sıra ile şiirler söylendiği görülmektedir (Erdener, 2019: 170).

Divan/Divanî: Üç kıtalık şiirlerin kıtaları arasına ara ezgiler ve kıta başlarına “ah, yar” vb. ifadeler eklenerek oluşturulan özel ezgi biçimlerine verilen isimdir (Balkaya, 2021: 26).

Hoşlama: Âşık fasıllarının birinci bölümünü oluşturan hoşlama/merhabalaşma denilen bu bölümde, fasıla iştirak eden dinleyicilere hoş geldiniz demek için “hoş geldiniz”, “safa geldiniz” gibi rediflere bağlı ayaklarla divanîler söylenir. Hoşlama bölümünde söylenen şiirler ya on beş heceli divanî ya da on bir heceli koşma olmaktadır (Erdener, 2019: 181).

Hatırlatma: Bu bölümde âşıklar kendilerinden önce yaşamış usta âşıkların şiirlerine yer verirler. Bu vesile ile geleneğe katkısı olan usta âşıklar anılır ve onlara rahmet dilenir. Âşık fasıllarının diğer bölümlerinde de usta malı söyleyişlere yer verilse de Doğu Anadolu Bölgesi'nde usta malı söyleyişlere bu bölümde yer verilmektedir (Erdener, 2019: 182).

Tekellüm: Âşık fasıllarının en geniş bölümünü oluşturmaktadır. Âşıklar, belirli bir konu ve ayak düzeni içerisinde sistemli olarak değişirler. Bu bölüm kendi içerisinde sekiz gruba ayrılmaktadır. Ancak her fasılda bu sekiz grubun yer alması şart değildir (Günay, 2019: 87).

Serbest Deyişme: Geleneğe göre en yaşlı veya ev sahibi durumunda olan âşık “düz ayak” veya “geniş ayak” denilen kafiyeyle sağlayacak kelimelerin bol olduğu bir ayakla deyişmeyi başlatır. Bu bölümde konu veya kıta sayısı sınırlaması yoktur. Âşıklar karşılaşma sebeplerini dile getirdikleri gibi istedikleri herhangi bir konuda ayak açarak sohbet tarzında söyleşirler (Günay, 2019: 87).

Öğütleme: Tekellüm bölümünün ikinci kısmını oluşturmaktadır. Burada ayak ve deyiş sınırlaması olmaksızın âşıklar belli başlı konularda atışır. Bu atışmalar esnasında, birbirleriyle bilgi ve tecrübelerini paylaşırlar.

Bağlama-Muamma: Âşık karşılaşmaları içerisinde önemli bir yere sahip olan bu bölümde, âşıklar birbirlerini dinî ve tasavvufî yönden sınarlar. Sınama esnasında dar ya da kapalı ayak kullanarak birbirlerini zor duruma düşürmeyi hedefler. Eğer sorulan muammalar doğru cevaplanırsa soru sorma sırası diğer âşığa geçer (Aydın, 2010: 24).

Sicilleme: Âşık atışmalarında, atışmada galip gelen âşığın kendini överek karşı tarafı tenkit ettiği bölümdür. Bu bölüm diğer bölümlerden farklı olarak karşılıklı söylenmemektedir.

Yalanlama: Âşık fasıllarında yalan söylemeye dayanan en çok ve inanılmaz yalanları bulup söyleme sanatı aynı zamanda kelime hazinesindeki zenginliği ortaya koyma bakımından da ilgi çekici bölümdür. Anonim Halk Edebiyatı ürünleri arasında çok kere yalana dayalı tekerleme türü ile âşık deyişleri arasındaki yalanlamalar arasında bir bağ olduğu düşünülebilir. Tekerleme bu kısmı da karşılıklı paylaşılan koşma dördlüklerinden oluşur. Âşık fasılları içinde çok sık yer alan bir atışma çeşidi değildir (Günay, 2019: 94).

Taşlama: Bu bölümde âşıklar birbirlerini kırmadan, ekseriyetle güldürme esasına dayanarak birbirlerini dış görünüşlerine ve âşıklık bilgilerine göre eleştirirler.

Tüketmece: Bu bölümde âşıklar zor ayakların yanı sıra b, h, p, f, v, m harflerinin kullanılmadığı “dudakdeğmez” ile dörtlükler üretir (Erdener, 2019: 172). Birbirinden üstün olduklarını bu bölüme kadar ispatlayamayan âşıklar, zor ayaklardan bir veya birkaçına başvurarak hünerlerini göstermeye çalışırlar (Günay, 2019: 96).

Uğurlama: Âşık fasıllarının son bölümüdür. Âşıklar bu bölümde işi tatlıya bağlar, karşı-sındaki âşığın gönlünü alırlar. Bu bölümde âşıklar karşılıklı olarak güzellemelemler söyleyerek birbirlerini methederler.

2. Âşıklar Gönül Konağı

Âşıklar Gönül Konağı, Âşık Veysel Yıldız tarafından 2009 yılının sonlarında Ankara'nın Sincan ilçesinde açılmıştır. Kahvehane, bulunduğu bölgedeki diğer kahvehanelerden farklı bir mekân olarak varlık göstermektedir. Âşıklar Gönül Konağı'nda diğer kahvehanelerde olduğu gibi kâğıt, okey, tavla gibi oyunlar oynanmamaktadır. Burası âşıklık geleneğinin yaşatıldığı bir mekân olarak varlığını sürdürmektedir.

Kahvehanenin girişinde ziyaretçileri Âşık Veysel Yıldız'ın saziyle çekilen fotoğrafı karşılamaktadır. Kahvehanede toplamda 7 masa ve 30 kişinin oturabileceği 3 parçadan oluşan bir sedir bulunmaktadır. Kahvehanenin yoğunluğuna göre iskemlelerle de misafirler ağırlanmaktadır. Kahvehanenin duvarlarında yöresel halılar, Türk bayrağı, “Başkent Kars, Ardahan ve Iğdır Dayanışma Derneği”nin flaması, sazlar ve birkaç tablo bulunmaktadır.

Kahvehanede herhangi bir giriş ücreti bulunmamaktadır. Ziyaretçiler sadece kahvehanede geçirdikleri süre zarfında tükettikleri çay, soda, kahve gibi meşrubatlar ile yedikleri birtakım atıştırmalıkların ücretlerini ödemektedirler.

Gizlenmemiş katılımcı gözlemlerle kahvehanede yaptığımız araştırma sırasında kahvehaneye her yaştan misafirin geldiği ve katıldığımız fasıllara da sadece erkek dinleyici kitlesinin katıldığı tespit edilmiştir. Kahvehaneye gelenler ile yapmış olduğumuz görüşmeler doğrultusunda da misafirlerin çoğunlukla Kars, Iğdır, Ardahan, Erzurum gibi Doğu Anadolu illerine mensup bireyler olduğu görülmüştür.

Fotoğraf 1: Âşıklar Gönül Konağı

2.1. Âşıklar Gönül Konağında Düzenlenen Ramazan Fasılı¹

29 Mart 2024 tarihinde Salı günü Âşıklar Gönül Konağı'nda Ramazan ayı dolayısıyla düzenlenen fasıla insanlar Teravih namazı sonrası iştirak etmişlerdir. Bu gece kahvehanede dört âşık bulunmaktaydı: Âşık Veysel Yıldız, Âşık Paşa Susanoğlu, Âşık Şemsettin Güneş ve Âşık Mehmet Hanifi Şirin.

Âşıklardan Âşık Veysel Yıldız, 1970 yılında Kars'ın Sarıkamış ilçesine bağlı Akören köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının bacanağı olan Âşık Reyhanî'ye imrenmesiyle âşıklık geleneğine yönelmiştir. Saz çalmayı kendi çabasıyla iki hafta gibi kısa bir sürede öğrenmiştir. Mahlas olarak soyadı "Yıldız"ı kullanmaktadır. İlk şiirini on iki yaşında yazmıştır. On beş yaşında Erzurum'da âşıklar kahvehanesinde şiirler söylemiş, bundan birkaç yıl sonra da Kars'ta Murat Çobanoğlu'nun kahvehanesinde sanatını icra etmeye devam etmiştir. Âşık geleneğinde usta çırak ilişkisinin önemine dikkat çeken Veysel Yıldız, İhsan Yavuzer'i ustası olarak görmekte beraber Şeref Taşlıova, Murat Çobanoğlu, Reyhanî ve Mevlüd İhsanî gibi usta âşıkların da yanında bulunmuş, onlardan pek çok bilgi öğrenmiş, şehir şehir gezerek âşıklık geleneğini yaşatmaya gayret etmiştir. Günümüzde Ali Kızıltuğu'yu çırak olarak yetiştirmektedir. Gelenek içerisinde önem arz eden rüya görme motifine inanan Veysel Yıldız, rüya görerek âşık olmadığını, şiirlerini ilhamla söylediğini ifade etmiştir (Yıldız, 04.04.2024).

Âşık Paşa Susanoğlu, 1962 yılında Kars'ın Selim ilçesine bağlı Bozkuş köyünde dünyaya gelmiştir. 1974 yılında Mevlüd İhsanî'den etkilenmesi sonucunda âşıklık geleneğine yönelmiş ve Mevlüd İhsanî'nin çıraklığını yapmıştır. Saz çalmayı ilkokul yıllarında kendi çabalarıyla öğrenmiştir. Mahlas olarak soyadı olan "Susanoğlu"nu kullanmaktadır. Paşa Susanoğlu'nu etkileyen bir diğer âşık ise Mustafa Aydın'dır. Gelenek içerisinde usta çırak ilişkisinin önemine dikkat eden Paşa Susanoğlu, Ümit Çağları ve Necati Kaya'yı çırak olarak yetiştirmiştir. Şairliğinin yanında tasnif ettiği üç tane halk hikâyesi bulunmaktadır. Âşık havalarından 80'e yakın havayı çalan Paşa Susanoğlu aynı zamanda bâdeli âşıklarımızdandır (Susanoğlu, 29.03.2024).

Âşık Şemsettin Güneş, 1962 yılında Ardahan'ın Göle ilçesine bağlı Çayırbaşı köyünde dünyaya gelmiştir. Şemsettin Güneş, âşıklığın yanı sıra devlet memuru olarak çalışmaktadır. Babası, Şemsettin Güneş'e çocukluğunda Âşık Şenlik ve Âşık Sümmânî'nin atışmalarını öğretmiştir. Şemsettin Güneş de öğrendiği bu atışmaları topluluk önünde söylemiş ve beğeni toplamıştır. Bu durum kendisinde âşıklığa karşı bir ilgi uyandırmıştır. Saz çalmayı lise yıllarında müzik dersinde öğrenmiştir. 1976 yılından itibaren şiir yazan Şemsettin Güneş ilk şiirlerinde "Ozan Seyfettin"i mahlas olarak kullanmış, 2010 yılından itibaren de "Şemsettin Güneş"i mahlas olarak kullanmaktadır. Kendisinin doğrudan eğitim aldığı bir âşık yoktur ancak Salim Baba'yı, Murat Çobanoğlu'nu, Şeref Taşlıova'yı, Âşık Sümmânî'yi ve Âşık Şenlik'i ustası olarak görmektedir. Kendisi ise herhangi bir çırak yetiştirmemiştir. Ülkenin çeşitli bölgelerini gezerek âşıklık geleneğini icra eden Şemsettin Güneş rüya motifine inandığını ancak rüya görerek âşık olmadığını ifade etmiştir (Güneş, 26.04.2024).

Âşık Mehmet Hanifi Şirin, 1970 yılında Çorum'un Bayat ilçesine bağlı Beydilli köyünde dünyaya gelmiştir. Âşıklık geleneğinin icra mekânlarında bulunan Mehmet Şirin'de âşıklığa karşı bir ilgi oluşmuş, kendisi bu sebeple âşıklığa yönelmiştir. Saz çalmayı kendi çabasıyla öğrenmiş ancak Ankara Sincan'da bulunan Yılmazlar Sazevi'nde Cemil Ulucu'dan saz eğitimi alarak kendini bu konuda daha da geliştirmiştir. Ustası Dursun Güneş'in isteği üzerine bundan 15 yıl önce saz çalmayı bırakmıştır. Fasıllarda başka âşıkların saz çalmasıyla atışma yapmaktadır. Mahlas olarak soyadı "Şirin"i kullanmaktadır. Mehmet Şirin, Dursun Güneş'i ustası olarak görmektedir. Kendinin bizzat yetiştirdiği bir çırak yoktur ancak Mehmet Şirin birçok insanı sanatıyla etkileyerek geleneğe yeni temsilciler kazandırmıştır. İlk şiirlerini nefsi duygular üzerine yazmış, 1996 yılından itibaren de sanatını tasavvuf çevresinde icra etmektedir. Mehmet Şirin

¹ Çalışmanın bu bölümünü, fasıl sırasındaki katılımcı gözlemlerimize ve de fasıl öncesi ve sonrası âşıklarla yüz yüze yaptığımız yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde elde edilen veriler ışığında oluşturulmuştur.

aynı zaman bâdeli Hak âşığıdır. Kırk yaşında rüyasında bade içmesi sonucunda sanatını Hak âşıklığı mertebesinde icra etmeye başlamıştır (Şirin, 26.04.2024).

Âşıklar Gönül Konağında düzenlenen Ramazan fasılı yukarıda kendileriyle ilgili kısa bilgiler verdiğimiz dört âşık tarafından gerçekleştirilmiştir.

Fasılda söze ilk olarak Âşık Şemsettin Güneş başladı. “Âşıklık geleneğinde söze divanla başlanır. Köroğlu ile bitirilir. Biz de birer divanla başlayalım, bakalım sonrası nasıl gelecek? Tabii, her âşığın kendine göre güzellemeleri vardır. Bu fakir de şöyle söylemiş.” dedikten sonra divanî söylemeye başlar. Âşık Şemsettin Güneş’in söylemiş olduğu divanî şöyledir:

Şemsettin Güneş: Otuz kaleyle etrafın sardırın güzel bana
Zülfünden yüz on dört örük ördürdün güzel bana
Âşık oldum endamına yüzündeki benlere
On dört defa yüzüm yere sürdürdün güzel bana

Gönül sarayına ismin besmeleyle dokuttun
Âşkından yandı yüreğim göz yaşımı akıttın
Şedde ile bir harfini iki defa okuttun
Cezim ile harfi harfe vurdurdun güzel bana

Nefs-i emmârem² azınca ilmin ile susturdun
Âşık Şemsettin Güneş’te fırtınalar estirdin
Altı bin altı yüz altmış altı tahta kestirdin
Şükür tevhit gemisini kurdurdun güzel bana³

Sıra Âşık Paşa Susanoğlu’na geçti. Paşa Susanoğlu öncelikle bir dörtlülle söze başlar.

Paşa Susanoğlu:
Âşıklar söz sohbet eyler, söyler yerine göre
Elinden geldiği kadar verir varına göre
İnsanlığın temelinde saygı var hoş görü
Bunları yaşatmak ister yarına göre

“Biz âşıklar olarak, geçmiş buraya getiren âşıklarımızın nasihat babında binlerce eserleri olmuştur. Ama biz de onlardan aldığımız bu geleneği artık nereye kadar götürürsek. Âşıklık geleneğinin en önemli temel taşlarından biri Hak’tan aldığını halka vermektir. Yoksa boşuna söylemek olur. Benim de şu an söyleyeceğim divan da nasihat babındadır.” dedikten sonra divanını söylemeye başladı. Âşık Paşa Susanoğlu’nun söylemiş olduğu divanî şöyledir:

² Nefs-i emmâre, sürekli kötülük peşinde koşan, şehvetinin esiri olan ve dünyaya aşırı derecede meyilli nefstir. Bedenin istekleri yani haz ve rahatlık duygusu her şeyin önündedir. Kalbin ve vicdanın istekleri ise hep geri planda kalır. Nefs-i emmârenin hâkim olduğu bedende ölçsüz istekler sultanlığını ilan etmiştir. Şeytanın vesveselerini emir gibi yerine getirir, hayvanî arzuları ön planda tutar. Kendini beğenme ve başkalarını küçük görme bu nefsin önemli sıfatlarındandır. Allah’ın emir ve yasaklarına riayet edilmez. Ölüm hatırlanmadığı için fütursuzca günah işlenir (URL1).

³ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

Paşa Susanoğlu:

İnsanlıktan ayrılanlar, özünü kaybeder
Yerli yersiz konuşanlar, sözünü kaybeder
Yalan ile dolan ile yürütenler işini
Kendi kendini aldatır, yüzünü kaybeder

Yeryüzünü sarmış nice fitne fesat şeytanlar
Allah'ın emrini bilmez, imana gelmez olanlar
Arif olan bu gerçeğe bakınca zaten anlar
Eğri büğrü yol seçenler düzünü kaybeder

Susanoğlu söyler yüreğimde zar olur
Nerde Mevla'm diyor ise onda var olur
Güz gelince dağlar başı tipi boranlar olur
Artık mevsim güze döner yazını kaybeder⁴

Katılmış olduğumuz fasıllarda misafirlere umumiyetle sözlü olarak “hoş geldiniz” denilmiştir. Ancak bu fasılda bizleri daha önceden tanıyor olmaları sebebiyle geleneksel “hoşlama”dan farklı olarak sekizli hece ölçüsüyle hoşlama söylediler. Aşıkların söylemiş olduğu hoşlama şu şekildedir:

Paşa Susanoğlu:

Âşıkların mekânına
Hoş geldiniz Onur Beyler
Âşıkların konağına
Hoş geldiniz Onur Beyler

Şemşettin Güneş:

Delikanlının alası
Hoş geldiniz Onur Beyler
Benim dayımın balası
Hoş geldiniz Onur Beyler

Paşa Susanoğlu:

Gözlerimden akar yaşım
Bitmiyor günde telaşım
Ankara'da yalnız başım
Hoş geldiniz Onur Beyler

⁴ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

Şemsettin Güneş:

Şüphe bulunmaz soyundan
Hem asalet hem boyundan
Göle'nin Cicor köyünden
Hoş geldiniz Onur Beyler

Paşa Susanoğlu:

Neler vardı yazımdan
Âşıklar söyler sazından
Dede Korkut'un izinden
Hoş geldiniz Onur Beyler

Şemsettin Güneş:

Âşığın sazını çalan
Bir bari ummana dalan
Baban dayım anan halam
Hoş geldiniz Onur Beyler

Paşa Susanoğlu:

Ah desen de dokuyorsun
Âşıklık geleneğine bakıyorsun
Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde okuyorsun
Hoş geldiniz Onur Beyler

Şemsettin Güneş:

Selamet gelsin canına
Hem damarına hem kanına
Âşıkların divanına
Hoş geldiniz Onur Beyler

Paşa Susanoğlu:

Susanoğlu diye diye
Hasret kaldık vatan köye
Sana yaptık bir methiye
Hoş geldiniz Onur Beyler

Şemsettin Güneş:

Gel de bu yaralarımdeş
Mevla'm versin sana bir eş
Der Âşık Şemsettin Güneş
Hoş geldiniz Onur Beyler⁵

Âşık Paşa Susanoğlu ve Âşık Şemsettin Güneş'in sözlerini tamamlamasından sonra Âşık Veysel Yıldız, sazı eline aldı. Başta rahmetli Murat Çobanoğlu olmak üzere diğer bütün usta âşıkları andı, onların ruhuna rahmet diledi ve Murat Çobanoğlu'na ait bir şiirle fasıla devam etti.

Veysel Yıldız:

Değme benim şu sineme
Geçti benden geçti benden
Eski günler yalan oldu
Geçti benden geçti benden

Gaynadı kazanlar taşı
Güneş karşı dağı aşdı
Yaşım da elliye geçti
Geçti benden geçti benden

Ben mertlere köprü oldum
Zalım namert geçti benden
Nasıl diyem sırrın Yara
Her gün yanıyorum o da

Torunlarım dedi dede
Geçti benden geçti benden
Mert olana köprü oldum
Namert bile geçti benden

Çobanoğlu can çekildi
Sineme dertler ekildi
Saz çalardım bel büküldü,
Geçti benden geçti benden⁶

⁵ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

⁶ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

Usta malı bu söyleyişten sonra Âşık Veysel Yıldizer, Âşık Paşa Susanoğlu'ndan ayak açmasını istedi. Âşık Paşa Susanoğlu, Âşık Veysel Yıldizer'den yaşça büyük, usta bir âşıktı. Belki de bu sebeple Âşık Veysel Yıldizer, ayağı onun açmasını istedi ancak Âşık Paşa Susanoğlu, ayak açmayı Âşık Veysel Yıldizer'e bıraktı. "Sen aç da deyişelim hele" dedi. Bunun ardından Âşık Veysel Yıldizer, sazını eline aldı ve ayağı açtı.

Veysel Yıldizer:

İmkân Allah'tandır, ben pehlivanım
Meydanın da sahibi var bilesin
Günden güne boşa harcama sakın
Zamanında sahibi var bilesin

Paşa Susanoğlu:

Mevla'm derde sebep kılmış
Lokmanın da sahibi var bilesin
Kimi doğmuş kimi olmuş
İnsanın da sahibi var bilesin

Veysel Yıldizer:

Kendi kendim böyle baksan kandırır
Âşıklar maşuklar aşka yandırır
Birisi bindirir biri indirir
İmanın da sahibi var bilesin

Paşa Susanoğlu:

Gücün yettiğini yıkarsın
Bir aslanlar olur çıkarsın
Öfkelenip can sıkarsın
Susanında sahibi de var bilesin

Veysel Yıldizer:

Uzak olsa gardaş sesler ulaşır
Adam olan adam kendini taşır
Gazze'de kafirler galleş savaşı
İmanın da sahibi var bilesin

Paşa Susanoğlu:

Yıllarca bak kin güttüler
Eriyip eriyip yavaş yavaş bittiler

Ali'yi de bakın şehid ettiler
Aslanın sahibi var bilesin

Veysel Yıldizer:

Sakın unutma bugünü ve dünü
Bir defa sıra ola ki ölümü
Aşk için yanmıştı Veysel Karanî
Çobanın da sahibi var bilesin

Paşa Susanoğlu:

Susanoğlu bakın dosta belendi
Yer gök onun için elendi
Mescid-i Aksa'dan göğe yükseldi
Sultanın da sahibi var bilesin⁷

Bu atışmanın ardından Âşık Veysel Yıldizer, hız kesmeden yeni bir ayak açtı ve iki usta âşık değişmeye devam ettiler.

Veysel Yıldizer:

Saklasan da demesen de
Geçmişin izi var sende
Sen böyle uyuyor isen
Düşmanın gözi var sende

Paşa Susanoğlu:

Yıllar boyu yandım gardaş
Hasretin közü var sende
Yıllar boyu çile çektim
Hasretin közü var sende

Veysel Yıldizer:

Nerede geçirdin çağı?
Sarartın boşa bu bağı
Anlar isen âşıklığı
Belki de tozu var sende

⁷ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

Paşa Susanoğlu:

Kimse Hakk sırrını bilmez
Giden daha geri gelmez
Gerçek âşık asla ölmez
Yılların izi var sende

Veysel Yıldizer:

Elinden de yaralısın
Yıldizer der buralısın
Kalışına meraklısın
Kim demiş ağzı var sende

Paşa Susanoğlu:

Susanoğlu kim bilmişler
Ne vermiş ki ne almışlar
Vatana şehit olmuşlar
Gazinin izi var sende ⁸

Dinleyenler, “yaşa”, “var ol”, “he ola he”, “eyvallah” gibi ifadelerle beğenilerini dile getirerek fasıla iştirak ettiler ve ardından atışma bitti. Ancak Âşık Veysel Yıldizer, sazını sessiz bir tonda çalmaya devam etti ve sonrasında Arzu ile Kamber hikâyesini anlatmaya başladı. Hikâyenin özeti şu şekildedir:

1. Kamber küçük yaşta babasını kaybeder. Bunun üzerine amcası onu yanına alır.
2. Çocuklar okul çağına gelince Kamber’in amcası, Arzu ve Kamber’i okula gönderir.
3. İnsanlar Arzu ile Kamber’in iki âşık gibi davrandıklarını söyler. Arzu’nun annesi bu durumu öğrenir ve Arzu’yu başkasıyla evlendirmeye karar verir.
4. Arzu’nun annesi, Arzu’yu rahatça evlendirmek için Kamber’i başka bir köye alacakları için gönderir.
5. Kamber, yengesinin gönderdiği köye gider. Orada bir rüya görür. Arzu’nun başının dertte olduğunu düşünür ve hemen yola koyulur.
6. Kendi köyüne yaklaşan Kamber, arkadaşlarından Arzu’nun evlendirildiğini öğrenir.
7. Koşa koşa Arzu’ya gidin Kamber’in Fırat Nehri’ni geçmesi gerekir. Fırat Nehri’nden karşıya geçecek bir yol bulamayan Kamber, Arzu’ya kavuşmak için kendini Fırat Nehri’ne atar.
8. Arzu, Kamber’in kendisini Fırat Nehri’ne attığını görünce o da Kamber’e kavuşmak için atını Fırat’a sürer.
9. Fırat Nehri, iki aşığı da azgın sularının içine alır ve götürür.⁹

Âşık Veysel Yıldizer’in anlattığı halk hikâyesinden sonra, dinleyenler tarafından “Artık bir çayı hak ettiniz âşıklar” denildi. Bu sözün ardından hemen çay servisi yapıldı. Dinleyenler ve

⁸ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

⁹ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

âşıklar günlük olaylardan sohbet ettiler. Kısa bir çay ve sohbet molasından sonra Âşık Mehmet Şirin, yeni bir ayak açarak fasılı devam ettirdi.

Mehmet Şirin:

Dosta dosttur ahvalini
Sor demeyi bilemedik
Bu milleti soyanlara
Dur demeyi bilemedik

Veysel Yıldız:

İskalama da düşmanı
Vur demeyi bilemedik
Bunca hizmet nasıl yapar
Gör demeyi bilemedik

Mehmet Şirin:

Yıllar oldu sazım asdım
Meydanlara postu serdim
Resulullah'a candan dostum
Yâr demeyi bilemedik

Veysel Yıldız:

Sözleri kendi içinden
Kaybetmez kendi gücünden
Hak için kendi cebinden
Ver demeyi bilemedik

Mehmet Şirin:

Nerde galdı şirin haya
Bozulmuş millette maya
Elimiz tutan ammaya
Kör demeyi bilemedik

Veysel Yıldız:

Neler gizlemiştir yerde
Dostuna bir minder serde
Şeriat yaşanan yerde
Nur demeyi bilemedik

Mehmet Şirin:

Şirin boyun kime yek
Bire zalımlara dek
Tayyib'e atın Gazze'ye
Sür demeyi bilemedik

Veysel Yıldız:

Yıldız bağrım deliyor
Koyun kuzuya meliyor
Nice yiğitler geliyor
Er demeyi bilemedik¹⁰

Âşık Veysel Yıldız sözlerini tamamlar tamamlamaz dinleyicilere sabretmeyi öğütleyen Hz. Musa Aleyhisselam ve Hz. Hızır Aleyhisselam Kıssası ile fasıla devam eder. Bu kıssanın özeti ise şu şekildedir:

1. Hz. Musa Aleyhisselam, Tur-i Sînâ Dağı'na¹¹ gidince Yarabbi, benden daha ilimli, daha hikmetli daha bilen bir kulun var mı yer yüzünde? demiş. Allahuteala da ondan daha ilimli biri olduğunu, bu kişi Hz. Hızır'dır, söylemiş.

2. Hz. Musa, bunun üzerine Hz. Hızır'ı aramak ister. Allahuteala da ona yanına azık olarak balık almasını sonra da iki denizin birleştiği yere gitmesini söyler. Balık nerede canlanırsa o adam da oradadır.

3. Hz. Musa, yanına kölesi Hz. Yûşa'yı alıp iki denizin birleştiği yere gider. Balık canlanır. Hz. Yûşa bu durumu Hz. Musa'ya söylemeyi unutur.

4. Karınları acıkır, azıklarını çıkarırlar. Hz. Yûşa o anda hatırlar ve balığın canlandığını Hz. Musa'ya söyler. Bunun üzerine hemen balığın canlandığı yere giderler.

5. Gittikleri yerde Hz. Hızır'ı bulurlar. Hz. Musa, Hz. Hızır'a ondan ilim öğrenmek istediğini söyler.

6. Hz. Hızır ile Hz. Musa beraber yola çıkar. Hz. Hızır, Hz. Musa'ya hiçbir şeye itiraz etmemesini, sabretmesini söyler.

7. Hz. Hızır ve Hz. Musa gemi ile yolculuk yapar. Hz. Hızır gemiyi deler. Hz. Musa sinirlenir ve Hz. Hızır'a karşı çıkar. Hz. Hızır ona kızar, karşı gelmemesini söyler ve yola devam ederler.

8. Yolculuk sırasında bir köye varırlar, acıkmışlardır. Kimse onlara yiyecek vermez. Hz. Hızır köyün çıkışında yıkılmak üzere olan bir duvar görür ve onu düzeltir.

9. Hz. Musa, yine ona karşı gelir. Hz. Hızır, onu tekrar uyarır; yola devam ederler.

10. Yolculuğa devam ederlerken yolda bir çocuk görürler. Hz. Hızır çocuğu öldürür. Hz. Musa yine karşı çıkar. Hz. Hızır da buraya kadar der, sen sabredemiyorsun. Ben sana her şeyi anlatayım sen de var git yoluna, der.

¹⁰ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

¹¹ Sînâ Dağı; Yahudi, Hristiyan ve İslâm geleneklerinde Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verildiği yer olarak kabul edilen dağın adıdır. (URL2)

11. Bir padişah var ve insanların gemilerini alıp savaşa gidecektir. Ben o gemiye zarar verdim. Artık padişah o gemiyi alamayacak. Geminin sahipleri de evlerine ekmek götürebilecekler.

12. İki küçük çocuk var, babaları ölmüş ve onlara altın bırakmıştır. Altınları da duvarın içine saklamış. Eğer duvar şimdi yıkılır altınlar ortaya çıkarsa altınları çocukların ellerinden alırlar. Bu sebeple duvarı düzelttim, çocuklar büyünce altınları bulacaklar.

13. Küçük çocuk ileride Allah'a karşı asi biri olacaktır. Bu sebeple onu öldürdüm. Çocuk cennete gitti.

14. Yaptığım her şeyi Allah Ledün ilmiyle¹² bana söyledi. Yaptığım her şeyden Allah memnun. Bazen bize ters görünen Allah'a düzgün görünür. Bize doğru görünen Allah'a yanlış görünür. İşte senin sabredemediğin her şeyin iç yüzü böyledir. Şimdi sen var git yoluna.¹³

Âşık Veysel Yıldizer'in sözlerini bitirmesine yakın Âşık Mehmet Şirin, bir işaret yaparak ayak açmak istediğini belirtti. Daha sonra da hız kesmeden yeni bir ayak ile fasıla devam ettiler.

Mehmet Şirin:

İyi dinledim ben seni
Kârda mıyım zararda mı?
Zalime atarım gardaş
Kârda mıyım zararda mı?

Veysel Yıldizer:

İki günüm de geçiyor
Kârda mıyım zarar da mı?
Şeriata ben talibim
Kârda mıyım zararda mı?

Mehmet Şirin:

Bugün çekerim bak nazı
Güzel çalışıyorsun sazi
Bir kamera çeker bizi
Kârda mıyım zararda mı?

Veysel Yıldizer:

Çok kıymetlidir ki bak Hakk
Gel de sen burada ocak yak
Açmışız burada konak
Kârda mıyız zararda mı?

¹² Gizli hakikatleri konu alan ve bu yolla insanı manevi kurtuluşa ulaştırdığına inanılan ilim. (URL3)

¹³ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

Mehmet Şirin:

Bugün belki sizi gerdim
Ezel ikrarımı verdim
İmanı kurtarmak derdim
Kârda mıyım zararda mı?

Veysel Yıldız:

İnsan olan nasip alır
Adamlar ikrarda kalır
İsim verme gıybet olur
Kârda mıyım zararda mı?

Mehmet Şirin:

Anlamazsın, anlar mısın?
Beni bazı değişir mi kulda yazı?
Şirin'in Mevla'dan razı
Kârda mıyım zararda mı?

Veysel Yıldız:

Yıldız bak hakkı duyar
Altında var birkaç ayar
Yaradan kulunu sever
Kârda mıyım zararda mı?¹⁴

Âşık Veysel Yıldız ve Âşık Mehmet Şirin'in atışmasından sonra tekrar bir çay molası verildi. Molada günlük olaylardan sohbet edilirken Âşık Paşa Susanoğlu, Âşık Şemsettin Güneş'e atışma teklif etti. Moladan sonra fasıl Âşık Paşa Susanoğlu ve Âşık Şemsettin Güneş'in atışmasıyla kaldığı yerden devam etti.

Paşa Susanoğlu:

Dinle sözlerimi canım âşık
Fazla mal olunca göz mü çıkarır?
Ağacın kökünden kurursa dalı
Yaprak mı çıkarır öz mü çıkarır?

Şemsettin Güneş:

Karun'un serveti çok fazla idi

¹⁴ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

İçinde haram var göz de çıkarır
Mevla'm ol diyince her şey oluyor
Kökü kurusa da öz de çıkarır

Paşa Susanoğlu:

Ambarda çok olur derlermiş darı
Yiğide her zaman bulunur varı
Gocasına hizmet etmeyen garı
Tavuk mu çıkarır kaz mı çıkarır

Şemsettin Güneş:

Ahret hayatı dünyaya değer
Mümin olan bunu bilirse eğer
Garı gocasına vermezse değer
Tavuk da çıkarır gaz da çıkarır

Paşa Susanoğlu:

Davut bakın bu yollar çok dolaşık
Aklı olmayan her şeye bulaşır
Ağa meydanı bilmeyen âşık
Söz mü söyler saz mı çıkarır?

Şemsettin Güneş:

Âşıklık dediğin âlâdan âlâ
Edebiyle gelir bil ki bu yola
Şimdi çok türemiş cahil cühela
Sohbeti de eder saz da çıkarır

Paşa Susanoğlu:

Mevla'm eylesin daimî pak
Bilir misin dayım gerçektir o Hakk
Sokaklar hep belden bakın açık
Oğlan mı çıkarır kız mı çıkarır?

Şemsettin Güneş:

Yiğit olup bindim bir gün atıma
Yükseldim göklere göğün katına

Analar olursa Ayşe Fatıma
Oğul da çıkarır kız da çıkarır?

Şemsettin Güneş:

Yiğit olup bindim bir gün atına
Yükseldim göklere göğün katına
Analar olursa Ayşe Fatıma
Oğul da çıkarır kız da çıkarır?

Paşa Susanoğlu:

Susanoğlu bakın bilmeyen
Utansın akşamları buraya gelmeyen
Kerem ile Aslı gibi gardaş yanamayan
Alev mi çıkarır köz mü çıkarır?

Şemsettin Güneş:

Âşıklar var idi şimdide varsa
Doğruyu söylerler Hakk'ı anarsa
Bu Şemsettin Allah için yanarsa
Ataş da çıkarır köz de çıkarır¹⁵

Fasılın sonu yaklaşmaktaydı. Dinleyiciler tarafından üçlü bir atışma istenildi. Bunun üzerine Âşık Veysel Yıldizer, Âşık Paşa Susanoğlu ve Âşık Şemsettin Güneş üçlü atışmaya başladı.

Fotoğraf 2: Veysel Yıldizer, Paşa Susanoğlu ve Şemsettin Güneş

¹⁵ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

Veysel Yıldız:

Bunca pehlivanlar gelmiş
Hani de meydanlar derler
Oturur da bir kenarda
İrfanlar da nerde derler

Paşa Susanoğlu:

Büyük küçük hiç kalmadı
Hani ya insanlar derler
Babam harman savururdu
Hani ya yaz zamanlar derler

Şemsettin Güneş:

Eski köyleri özledik
Hani ya harmanlar derler
Şimdi villalar yapıldı
Hani ya ormanlar derler

Veysel Yıldız:

Alıp da atıştırırsan
Bülbülleri ötüştürürsen
Kendini yetiştirirsen
Gel ehli imanlar derler

Paşa Susanoğlu:

Ömür geçti bak yaş oldu
Dünya için telaş oldu
Dünya doldu da boşaldı
Hani ya sultanlar derler

Şemsettin Güneş:

Gerçekleri bulmayınca
Gönül aşkla dolmayınca
İsmailer olmayınca
Hani yok kurbanlar derler

Veysel Yıldizer:

Yıldizer der sarılıyor
Bak gönüller yoruluyor
Osmanlılar diriliyor
Fatihler Osmanlar derler

Paşa Susanoğlu:

Susanoğlu bak yapardık
Kıza kaya karpuz çarpardık
Âşıklar düğün yapardık
Hani ya ozanlar derler

Şemsettin Güneş:

Kurban olam ben bu dine
Din cevaz verir mi kine
Bir gün Âşık Şemsettin'e
Şenlikler, Sümmanlar derler¹⁶

Verilen ayak doğrultusunda âşıklar atışmayı bitirdiler. Dinleyiciler arasından bir kişi Âşık Şemsettin Güneş'ten ayak açmasını ister. Bunun üzerine Âşık Şemsettin Güneş yeni bir ayak açarak fasılı devam ettirir.

Şemsettin Güneş:

Şükür Ramazan'ın sonuna geldik
Bayramımız bayram olsun Allah'ım
Gâhi ağladıysak gâhi de güldük
Bayramımız bayram olsun Allah'ım

Veysel Yıldizer:

Müslümanlar dirilecek inşallah
Bayramımız bayram olsun Allah'ım
Gazze'deki zulüm sona erecek
Bayramımız bayram olsun Allah'ım

Paşa Susanoğlu:

Berat Kandili'ni bakın kutladık

¹⁶ 29 Mart 2024 tarihinde âşıklar arasında yaptığımız araştırma sırasında derlediğimiz metinlerden.

Bayramımız bayram olsun Allah'ım
On bir ay sultanı dedik Ramazan
Bayramımız bayram olsun Allah'ım

Şemsettin Güneş:

Kalbimizde silinmesin izleri
Gazze'yi görmüyor dünya gözleri
Gülsün artık mazlumların yüzleri
Bayramımız bayram olsun Allah'ım

Veysel Yıldız:

Seherlerde yatmaz kalkar sabahtan
Sabahtan kurtulamaz dertli olan kulaktan
Nasip eyle sıyrılmayı günahattan
Bayramımız bayram olsun Allah'ım

Paşa Susanoğlu:

Dostluk için daim böyle yarışak
Yarışak da toplumlara karışak
Küskün isek küskünlerle barışak
Bayramımız bayram olsun Allah'ım

Şemsettin Güneş:

Yardımcısın mazlum ile düşküne
Rahmet eyle bu Şemsettin şaşkına
Hazreti Muhammed'in aşkına
Bayramımız bayram olsun Allah'ım

Veysel Yıldız:

Yıldız der sararmış gazelsin
Mutlaka hakimsin sensin ezelsin
Bir fırsat ver ekonomi düzelsin
Bayramımız bayram olsun Allah'ım

Paşa Susanoğlu:

Bir zamanlar bu dünyada yok uduk
Geldik bu dünyaya bakın halk idik

Namaz kıldık gece Kur'an okuduk

Bayramımız bayram olsun Allah'ım¹⁷

Tamamlanmış olan bu atışmadan sonra âşıklar gelerek hep birlikte "Benden Selam Ol-sun Beyine" türküsünü söyleyerek sonra fasılı sonlandırdılar.

Benden selam olsun Bolu Beyi' ne
Çıkıp su dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcirtısından kalkan sesinden
Dağlar seda verip seslenmelidir

Düşman geldi tabur tabur dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı.
Tüfek icat oldu mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır

Koroğlu düşer mi yine sanından
Ayırır çoğunu er meydanından
Kırat köpüğünden, düşman kanından
Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır¹⁸

Sonuç

Bu çalışmada toplumsal ve kamusal bir mekân olan ve toplumsal hafızanın şekillendirildiği, güçlendirildiği ve yeni nesillere aktarıldığı kahvehanelerden biri olarak Ankara'da kurulmuş olan Âşıklar Gönül Konağı'nda icra edilen âşıklık geleneğine odaklanılmıştır. Özellikle Doğu Anadolu'da Kars, Ardahan, Iğdır ve Erzurum illerini kapsayan kültür havzasında düzenlenen âşık fasıllarının Kars'tan Ankara'ya göç etmiş Âşık Veysel Yıldız tarafından kurulan ve işletilen Âşıklar Gönül Konağı'nda günümüzde ne şekilde temsil edildiği ve devam ettirildiği karşılaştırmalı bir yöntemle değerlendirmeye çalışılmıştır.

Katılımcı gözlem yöntemiyle gerçekleştirdiğimiz alan çalışmaları sonucunda geleneksel Âşıklar Gönül Konağı'ndaki fasıllarda Doğu Anadolu fasıllarında görülen pek çok geleneğin devam ettirildiği gözlemlenmiştir. Âşıklar Gönül Konağı'nda âşıkların söylemiş oldukları divanlar örneklerinde olduğu gibi Doğu Anadolu bölgesi âşıklık geleneğinde yaygın olarak görülen fasıla divan/divanî söylenerek başlandığı; fasılların ikinci basamağında Âşık Murat Çobanoğlu'na ait olan söyleyişe yer verilerek "hatırlatma" yapıldığı; "Serbest Deyişme"ye geniş yer ayrıldığı; âşıkların dar ayak kullanarak birbirlerini dinî ve tasavvufî yönden "Bağlama/Muamma" ile sınadıkları ve de düzenlenen birçok fasılda halk hikâyelerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Âşıklar Gönül Konağı'nda düzenlenen fasıllar büyük oranda geleneksel Doğu Anadolu fasıllarının bir devamı olmakla birtakım değişiklikler de göstermektedir. Bu durum güçlü âşık geleneğinin hem dönem hem de çevre şartlarına bağlı olarak değişiklik göstermesiyle açıklanabilir. Âşıklar Gönül Konağı, Kars'tan çeşitli nedenlerle Ankara'ya göç etmiş âşıklar ve katılımcıların buluştukları ve âşıklık geleneğinin canlılığını, kahvehane çevresinde yaşatmaya çalışan nadir mekânlardan biri olarak varlığını devam ettirmesi açısından halk edebiyatı ürünlerinin aktarıldığı önemli bir mekândır.

¹⁷ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

¹⁸ 29 Mart 2024 tarihinde icra edilen ortamda tarafımızca sesli kayıt cihazıyla derlenmiştir.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, G. G. (2011). "Anadolu'da Toplumsal Yaşamın Mekânsal İzleri". *Sanat ve Tasarım Dergisi* C. 1, (7), 55-68.
- ALPTEKİN, A. B.; SAKAOĞLU, S. (2006). *Türk Saz Şiiri Antolojisi (14-21. Yüzyıllar)*, (Birinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- AYDIN, O. (2010). *Günümüz Âşıklık Geleneğinde Atışma ve Atışma Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- BALKAYA, A. (2016). "Sosyo-Kültürel Bir Müzik İcra Ortamı Olarak Âşık Kahvehaneleri ve Bursa Âşıklar Kahvesi". *Rast Müzikoloji Dergisi* C.4, (1), 1153-1165.
- BALKAYA, A. (2021). "Âşık Şiirinde Şekil-Tür Tartışmaları Bağlamında Divan/Divanî", *Âşık Sanatı Sempozyumu 2021 Hacı Bektâş-ı Velî Yılı Bildiriler Kitabı*, Fatih Şayhan (ed.), Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2007). *Âşık Tarzı Edebiyat Geleneği ve İstanbul* (İkinci Baskı). İstanbul: 3F Yayınları.
- DURMAZ, U. (2020). "Bir Mekânın Anatomisi: Halk Edebiyatı Ürünlerinin Yaratma ve İcra Ortamı Olarak Kahvehaneler". *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* C.3, (4), 110-129.
- DUVARCI, A. (2012). "Kültürümüzde İstanbul Kahvehaneleri ve Halk Edebiyatına Katkıları". *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* C.1, (1), 75-86.
- ERDENER, Y. (2019). *Kars'ta Çobanoğlu Kahvehanesi'nde Âşık Karşılaşmaları. Âşıklık Geleneğinin Şamanizm ve Sufizmle Olan Tarihsel Bağları* (Birinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÜNAY, U. (2019). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi* (Sekizinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARDAŞ, C. (2019). "The Legacy of Sounds in Turkey: Âşiks and Dengbêjs", *Diversity and Contact Among Singer-Poet Traditions in Eastern Anatolia* (s. 37-51), Ulaş Özdemir, Wendelmoet Hamelink, Martin Greve (ed.), İstanbul: Orient-Institut Istanbul.
- KÖMEÇOĞLU, U. (2009). "Homo Ludens ve Homo Sapiens Arasında Kamusalılık ve Toplumsallık: Osmanlı Kahvehaneleri", *Osmanlı Kahvehaneleri: Mekân, Sosyalleşme, İktidar* (s. 55-90), Ahmet Yaşar (ed.), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- KÖPRÜLÜ, M. F. (2004). *Saz Şairleri* (Birinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- OĞUZ, M. Ö. (1997). "Azerbaycan ve Türkiye sahasında Âşık Edebiyatının XVI. Yüzyılına Dair", *Millî Folklor Dergisi*, 35, 2-9.
- ÖZARSLAN, M. (2001). *Erzurum Âşıklık Geleneği* (Birinci Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- TAŞLIOVA, M. M. (2006). *Kars'ta Sözel Hikâyecilik ve Hikâyeler*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- TURAN, F. A.; UYSAL, B.; KELEŞABDİOĞLU, Z.; GÖKÇE, E. (2010). *Sazın ve Sözün Sultanları Yaşayan Halk Şairleri*, (Birinci Baskı) Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- ÜNVER, S. (1963). "Türkiye'de Kahve ve Kahvehaneler". *Türk Etnografya Dergisi* C. 5, 39-84.

Elektronik Kaynaklar:

- URL1: <https://semerkanddergisi.com/nefs-i-emmare/> (Erişim Tarihi 04.04.2024). Nefs-i emmâre hakkın bilgi verilmiştir.
- URL2: <https://islamansiklopedisi.org.tr/sina> (Erişim Tarihi 04.04.2024). Tur-i Sina Dağı hakkında bilgi verilmiştir.
- URL3: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ledun-ilmi> (Erişim Tarihi 04.04.2024). Ledün ilmi hakkında bilgi verilmiştir.

Kişisel Görüşmeler: ¹⁹

GÜNEŞ, Şemsettin, (2024), Ankara Sincan'da 29 Mayıs 2024 tarihinde yaptığımız görüşme bilgileri.
SUSANOĞLU, Paşa, (2024), Ankara Sincan'da 29 Mayıs 2024 tarihinde yaptığımız görüşme bilgileri.
ŞİRİN, Mehmet, (2024), Ankara Sincan'da 24-29 Mayıs 2024 tarihinde yaptığımız görüşme bilgileri.
YILDIZER, Veysel, (2024), Ankara Sincan'da 4 Nisan 2024 tarihinde yaptığımız görüşme bilgileri.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 19.09.2024 tarihli ve 07/460 karar no'lu onayı alınmıştır.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

¹⁹ Yapmış olduğumuz görüşmeler ismi geçen kişilerin bilgisi ve onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.